

2. Гошовська В. А. Бездомність в Україні як негативне соціальне явище / В. А. Гошовська, Л. І. Ільчук // Українські реалії соціальної держави : навч. посіб. - К. : НАДУ, 2007. - С. 40-58.

3. Типове положення про центр обліку бездомних громадян : затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30 берез. 2006 р. № 404). - Режим доступу : URL : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=404-2006-%EF>

4. Типове положення про заклади соціального захисту для бездомних громадян, такі як будинок нічного перебування, центр реінтеграції бездомних громадян, соціальний готель : затверджено наказами Мінпраці від 14 лют. 2006 р. № 31 та від 3 квіт. 2006 р. № 98). - Режим доступу : URL : <http://www.uazakon.com/document/fpart26/idx26963.htm>

5. Про організацію роботи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України : Наказ Мінпраці від 7 квіт. 2006 р. № 114 від 30 берез. 2006 р. № 404. - Режим доступу : http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=46127&cat_id=34950

6. Порядок взаємодії закладів соціального захисту для бездомних громадян та осіб, звільнених з місць позбавлення волі, з закладами охорони здоров'я щодо надання медико-санітарної допомоги цим категоріям громадян : затверджено спільним наказом Мінпраці та МОЗ від 24 січ. 2007 р. № 28/26. - Режим доступу : <http://www.uazakon.com/document/fpart03/idx03069.htm>

7. Концепція соціального захисту бездомних громадян Кабінету Міністрів України від 17 квіт. 2008 р. № 639-р. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

8. Making it home: An Action Plan on Homelessness in Dublin 2004-2006. Dublin: Homeless Agency. - 2004. - Режим доступу : <http://www.lenus.ie/hse/bitstream/10147/45639/1/8525.pdf>

9. Положення про Міністерство праці та соціальної політики України : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 листоп. 2006 р. № 1543 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 101 (101-2008-п) від 27 лют. 2008 р.). - Режим доступу : http://mlsp.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=35054&cat_id=34901

10. Кузнецов П. С. Адаптация бомжей к трудовой деятельности в Швеции / П. С. Кузнецов // Рос. журн. соц. работы. - 1997. - № 2. - С. 158-167.

Ольга Крентовська,

кандидат наук з державного управління,

докторант кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Дослідження моделі соціальної політики держави як складної функціональної системи

У статті проведено аналіз наукових підходів до дослідження моделей соціальної політики держав різного типу, їх класифікацій. Досліджуються основні властивості національної моделі соціальної політики як складної функціональної системи.

Ключові слова: модель соціальної політики, система соціальної політики, соціальні функції держави, функції соціальної політики, економічна політика, державне управління, соціальне партнерство.

In this article the analysis of science approaches of researching the social policy models of different type of state are conducted. The main characteristics of a national social policy model as the complex functional system are researched.

Key words: model of social policy, system of social policy, social functions of state, functions of social policy, economic policy, public administration, social partnership.

Постановка проблеми. Соціальна політика в розвинутих країнах відіграє ключову роль у розвитку сучасного суспільства, є умовою його політичної стабільності, соціально-економічної ефективності і міжнародної конкурентоспроможності. Водночас підходи до розв'язання соціальних проблем багато в чому залежать від моделі соціальної політики, яка обрана даним суспільством.

Трансформація суспільного устрою нашої країни у 1990-ті рр. поставила на порядок денний завдання вибору моделі соціальної політики і формування якісно нових соціальних інститутів. Однак до цього часу соціальна політика в Україні фактично будується за принципом "відповідного реагування", ситуативного розподілу фінансових і організаційних ресурсів, які передбачають "зняття" найбільш гострих соціальних проблем.

Таким чином, систематизація й узагальнення досвіду різних країн у контексті становлення і функціонування сучасних систем і механізмів соціальної політики є досить важливою проблемою в науковому і практичному відношенні. Звичайно, держава не повинна йти шляхом "копіювання" сучасної соціальної політики, яка здійснюється в розвинутих країнах, оскільки вони перебувають у принципово інших умовах. Мова також не може йти і про поєднання "кращих підходів" щодо розв'язання соціальних проблем у різних моделях соціальної політики, оскільки такий вибір веде до дезорганізації соціального порядку в ціннісних орієнтаціях населення.

Формування національної моделі соціальної політики має спиратись передусім на певну теоретичну конструкцію суспільних відносин щодо реалізації цієї політики. Водночас кількість наукових досліджень і наукових підходів, які розкривають реальний зміст соціальної політики держави, у вітчизняній науці залишається поки недостатнім для формування необхідної методологічної основи побудови моделі такої політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою дослідження. Існує широкий масив зарубіжної літератури стосовно аналізу функціонування різних моделей соціальної політики у провідних країнах світу. Особливий інтерес становлять праці таких учених, як: Г.Еспінг-Андерсен, Н.Фернісс і Т.Тілтон, В.Джорж та П.Уїлдінг, Р. Мішра, Р.Тітмусс, Ф.Вільямс, М.Кішеужо-польські.

Важливою основою для аналізу проблем, означених у статті, є праці українських та російських учених, в яких досліджуються проблеми трансформації соціальної політики в постсоціалістичних країнах, вивчається досвід соціальних реформ у розвинутих країнах, зокрема таких як: Н.Волгін, В.Гордін, В.Гошовська, А.Колот, Е.Лібанова, В.Мілецький, О.Новікова, Н.Римашевська, В.Роїк, Т.Семигіна, В.Скуратівський, П.Шевчук, О.Яременко та ін. На жаль, ще й сьогодні серед учених відсутня єдність у розумінні функціональних механізмів соціальної політики щодо реалізації об'єктивних потреб соціально-економічного розвитку українського суспільства. Пояснюється це, зокрема, й тим, що при аналізі проблем соціального розвитку не завжди глибоко застосовуються принципи системної парадигми, серед яких одним із головних є посиленна увага до функціональної взаємодії між різними сферами суспільства, різними складовими соціальної політики та усвідомлення реального соціального життя в його цілісності.

Метою даної статті є обґрунтування теоретико-методологічних підходів до дослідження моделі соціальної політики держави з позицій її функціональної цілісності, виявлення стійких характеристик даної соціальної системи та умов її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжних наукових публікаціях виокремлюють певні моделі соціальної політики, описують їх характеристики та риси. Оскільки різні автори, виходячи із своїх дослідницьких позицій, для класифікації застосовують різні підходи, в науковій літературі представлена низка типологій соціальної політики - економічні, політичні, правові, історичні, плюралістичні тощо.

Одна з перших спроб класифікації соціальної політики країн належить Р.Тітмусу. Він виділяв три моделі такої політики залежно від її сутності, об'єктів і механізмів, які характеризують еволюцію теорій соціальної політики. На початковому етапі соціальна політика являла собою підтримку окремих верств населення, на наступному етапі вона переходить до соціального страхування і лише на заключному етапі соціальна політика - це цілісна система захисту населення в цілому, де державі відводиться вирішальна роль [8].

Одна з класифікацій була запропонована Г.Віленським і Ч.Лебо. За цією класифікацією держави загального добробуту можуть бути представлені двома моделями: "інституціональною", яка передбачає перерозподіл матеріальних благ на державному рівні, та "залишковою", що передбачає надання державної підтримки в разі крайньої потреби [6, с. 37]. Також існує класифікація Г.Еспін-Андерсена, який виділяє "соціал-демократичну", "ліберальну" та "корпоративістську" моделі соціальної держави [6, с. 37].

Поглиблення європейської інтеграції у сфері гармонізації соціальної політики дало підстави дослідникам протиставляти загальноєвропейську й американську соціальні моделі. Загальноєвропейська модель - це модель

вбудованості ринку в державу. Вона надає особливе значення урівноваженню тих тенденцій капіталізму, які ведуть до масової нерівності. Американська модель спрямована на майже повне звільнення ринку від розподільчих і політичних обмежень [7, с. 155-158].

В останніх дослідженнях усе більше зосереджується увага на певному "розмиванні" усталених моделей соціальної політики розвинутих країн, що зумовлено адаптацією до змін внутрішніх і зовнішніх умов розвитку - зрушень у соціально-демографічній структурі населення, особливостей інформаційного суспільства і "викликів" глобалізації. Спільними законами розвитку соціальної політики є: посилення значущості соціальної політики в системі регулювання економічних процесів; ускладнення функцій соціальної політики; зміна екстенсивного характеру соціальної політики на переважно інтенсивний.

Вітчизняні і російські дослідники більшою мірою узагальнюють і подають у структурованому вигляді порівняльні характеристики моделей соціальної політики. Так, А.Колот характеризує відмінності соціальної політики різних держав за такими ознаками: масштаби участі держави в розробленні та реалізації соціальних програм, джерела фінансування і структура соціальних витрат; структура категорій населення, які підпадають під дію соціальних програм; форми соціального захисту; характер управління соціальним розвитком тощо [3, с. 10].

В.Волгін вважає, що істотними факторами, які вирізняють національні соціальні моделі держав одна від одної, є структура й конфігурація (поєднання) найважливіших інститутів соціального захисту (обов'язкового соціального страхування, соціальної допомоги і державного соціального забезпечення), медичної допомоги й освіти, розміри ресурсів, які спрямовуються на їх функціонування, а також домінуюча роль одного з інститутів соціального захисту [1, с. 799].

О.Сочнева критеріями класифікації моделей соціальної політики вважає: глобальний соціальний інститут, який несе основну відповідальність за реалізацію соціальної політики; вид соціальної солідарності; рівень перерозподілу доходів у суспільстві; рівень надання соціальних послуг, джерела фінансування; система управління. Також автор зауважує, що всі критерії визначаються іншим критерієм, а саме - видом солідарності - одним із видів неформальних інститутів [5, с. 30].

Особливістю всіх класифікацій соціальної політики є те, що, будучи внутрішньо несуперечливими, вони не конгруентні одна одній, не зіставні, не кореспондуються. Різні основи типологізації часто мають різну природу, яка передбачає різні механізми їх функціонування.

Крім цього, погоджуємося з думкою А.Колота про те, що наукова і прикладна значущість вказаних класифікацій є малопродуктивною з огляду на те, що зведення всього розмаїття соціального розвитку, що реально існує

в практиці, до кількох моделей видається штучним. Практично кожна країна має свої особливості соціального устрою та соціального розвитку, багато з них за останні роки запровадили соціальні новачі та ведуть активний пошук своєї моделі соціального розвитку, яка б ураховувала національні особливості, традиції та реалії глобалізації світової та національної економіки. Водночас національні моделі розбудови соціальної політики за багатьма рисами та тенденціями розвитку тяжіють до уніфікації [3, с. 10].

У цілому соціальна політика виступає як зовнішня форма вираження соціальної функції держави і є комплексною характеристикою державного управління, що включає доктринальну, нормативну, організаційну, інструментальну, процедурну складові, за допомогою яких держава реалізує соціальну функцію. У свою чергу, цільові установки й ціннісні пріоритети, покладені в основу типологізації соціальної політики, так само як і форми, засоби, методи її практичного втілення, дають змогу говорити про специфіку соціальної сутності держави на різних етапах її соціально-історичного і політико-правового розвитку.

Розвиток соціальної держави детермінується насамперед змінами її функціональної структури, тобто саме функціональна диференціація є причиною видових відмінностей держав. Оскільки зміни функціональної структури відбуваються шляхом збільшення набору соціальних функцій і ускладнення функціональних систем, наявність чи відсутність певного набору може бути об'єктивним критерієм виділення типів соціальних держав.

Соціальна політика достатньою мірою структурована гіперсистема, до складу якої як підсистеми входять галузі соціальної сфери: політика у сфері праці і трудових відносин, демографічна політика, соціальний захист непрацевдатних і малозабезпечених верств населення тощо. Однак соціальна політика не може бути зведена до механічного набору соціальних функцій і являє собою якісно інший системний результат. Як складна і динамічна система вона є сукупністю окремих підсистем, які разом складають органічну цілісність. Кожна з підсистем, у свою чергу, містить велику кількість складних елементів, які також утворюють відносно самостійні системи. Тож моделі соціальної політики необхідно дослідити як систему з функціональними можливостями, що не зводяться до суми окремих функцій.

У цьому випадку важливу роль відіграє поняття функції, яке має при цьому два значення: службова роль ("призначення") одного елемента, компонента чи інгредієнта соціальної системи по відношенню до іншого або до системи в цілому; залежність у рамках даної системи, в якій зміни в одній частині виявляються похідними (функцією) від змін в іншій її частині [2, с. 74-75].

Визначення специфічності функцій окремих елементів, компонентів соціальної політики є однією з передумов побудови її моделі. Соціальна політика як цілісна автономна система виконує дві основні функції: перша пов'язана із забезпеченням ефективності реалізації цілей економічної по-

літики, друга - із забезпеченням соціального захисту тих верств населення, індивідів, які потребують саме захисту, підтримки з боку суспільства.

Саме перший напрям соціальної політики забезпечує процес формування таких явищ та інститутів, як соціальний капітал, система соціального партнерства, виникнення та функціонування яких змінює характер економічних відносин між основними суб'єктами суспільного виробництва, викликає до життя потребу в соціальній відповідальності бізнесу, веде до трансформації системи інтересів, мотивації до праці.

Формування соціально-захисних систем соціальної політики нині представлено низкою відомих концепцій, а саме: базових потреб людини, соціальної безпеки, добробуту, забезпечення рівності стартових можливостей, людського розвитку, прав людини, запобігання явищу "соціальної ізоляції". У практичній діяльності вони відображають суспільно-політичний вибір: система соціального захисту має бути спрямована на забезпечення мінімальних потреб людини, раціонального рівня споживання чи на виконання більш широких функцій - розвиток людського потенціалу тощо.

Сформованість будь-якої системи, зокрема метасоціальної, передбачає цілісність взаємодії, взаємовпливів, взаємозалежності всіх її елементів. Передусім призначення, функції соціальної політики потрібно розглядати виходячи із розуміння механізму взаємовпливів систем соціальних і економічних законів, соціальної та економічної системи суспільства на даному конкретному етапі розвитку суспільства.

Соціальна й економічна політика спрямовані на розв'язання одного основного завдання - поліпшення добробуту і стабільний розвиток громадян та держави в цілому. Економічні фактори поряд з пріоритетами здійснюваної державою соціальної та економічної політики впливають на рівень життя людей. Це підтверджується досвідом різних країн, які давно усвідомили, що високий рівень життя, продуктивність праці і ділова активність населення взаємозалежні. Проблема дослідження активності соціальної політики та її взаємодії з економічною має і більш глибокий зміст. Мова йде про систему цінностей, норми моралі, які також формують не лише поточний стан, але й перспективи розвитку суспільства і, будучи результатом досвіду соціально-економічних перетворень, впливають на зміну політики уряду в бік системності і взаємозв'язку економічних та соціальних заходів.

Підходи до розв'язання проблем соціальної політики багато в чому залежать від економічної моделі, яка вибрана даним суспільством. Розподіл національного доходу, який зумовлює рівень і якість життя населення, - центральна ланка в конструкції моделі соціальної політики будь-якої країни. Це пов'язано з тим, що розподільчі механізми наповнюють реальним змістом соціальні взаємовідносини у суспільстві, надають поняттю "соціальна справедливість" конкретний зміст.

Зв'язок економіки і соціальної політики опосередкований різноманітними інтересами груп суспільства, які склалися в даній країні, у зв'язку з чим з точки зору дослідження національної моделі соціальної політики необхідно визначити:

- яким чином задовольняються соціальні потреби людей;
- як забезпечується розподіл благ;
- які соціальні результати зростання та підвищення ефективності економіки.

Правильне визначення державою оптимального співвідношення інтересів різних суспільних груп, знаходження компромісів між соціальними інтересами є одним з головних принципів ефективного розв'язання соціальних проблем. Суспільне визнання цього принципу супроводжувалось гострими соціальними конфліктами. Відомо, наприклад, наскільки успішно скористалися фіаско ринку в соціальній сфері марксистки, які зуміли переконати багатьох людей у тому, що ринкова система за своїми принципами несправедлива і має бути зруйнована. Багато десятиріч соціалістичного варіанта соціальної корекції ринку в низці країн спростували її високу ефективність. Свою ефективність довів еволюційний шлях вирішення соціальних проблем, який полягає в соціальному маневруванні та соціалізації економічного життя.

Соціальна функція сучасної держави включає цільові установки й завдання, з розв'язанням яких пов'язується забезпечення гідних умов існування для всіх членів соціуму, створення рівних і справедливих можливостей для розвитку кожної конкретної особистості, встановлення державних соціальних гарантій та стандартів, поєднання стабілізаційної і стимулюючої ролі держави в соціальній сфері.

При цьому основним стратегічним завданням соціальної політики є підтримка через системи і механізми державних інститутів стану динамічної соціальної рівноваги, а всі інші її функції підпорядковані розв'язанню саме цієї основної проблеми. Така рівновага в сучасному західному суспільстві залежно від характеру соціальної моделі може досягатися на основі більшої або меншої ролі держави, більшої чи меншої "ліберальності" соціальної політики, але в рамках діапазону ефективності соціальної політики. Інакше кажучи, співвідношення між особливим і загальним у різних моделях соціальної політики змінюється на користь останнього. Реформи соціальної політики в цих країнах в останні десятиріччя здійснювалися в контексті нової, більш збалансованої соціальної ролі держави у зв'язку зі зростанням активності в цій сфері інших інституціональних акторів, яка зумовлена значним чином політикою держави й розвитком громадянського суспільства.

Така багатофункціональність соціальної політики визначає її багато-суб'єктність. На сьогодні держава все більше звільняється від вузькоуправ-

лінських функцій, пов'язаних із розподілом фінансових ресурсів на рівні кінцевих споживачів, зосередившись на регулюванні інституційних взаємодій у соціальній сфері. Але це не зменшує, а навпаки, збільшує сферу компетенції держави, яка виступає гарантом збалансованої соціальної політики й основного суб'єкта - носія соціальної місії. З одного боку, держава підтримує і контролює певні загальні правила гри, які не перешкоджають процесам соціального саморегулювання у розв'язанні завдань соціального захисту і підтримки населення. З другого - вона встановлює пріоритетні напрями збалансованої соціальної політики і розробляє технології бюджетного фінансування соціальних програм.

У цьому зв'язку дослідження функціональних можливостей конкретної моделі соціальної політики не може бути здійснене без аналізу системи цілей, які ставлять перед собою інші активні учасники соціальної політики (її суб'єкти), та її специфічних організаційно-функціональних структур. Слід зазначити, що множинність цілей не заперечує важливу для будь-якого суспільства проблему єдності цілей, проблему суспільної консолідації, єдиної системи цінностей у суспільстві. У демократичному суспільстві єдність досягається шляхом культивування суспільної взаємодії, компромісу, об'єднання соціальних сил із подібними цілями, демократичного протистояння. Це й підвищує актуальність досліджень питань управління у соціальній сфері як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі [4, с. 72; 5].

Соціальна політика в розвинутих країнах здійснюється передусім із урахуванням аналізу вихідного стану суспільства, визначення інтересів різних соціальних груп, вибору варіантів оптимізації розвитку при збереженні, принаймні в рамках державних соціальних програм, солідарного й інтеграційного принципів, які, як і раніше, розглядаються як основоположні і підтримуються суспільством. При цьому роль соціальної політики стає багатофункціональною і пріоритетною стосовно інших напрямів політики держави і її функцій за обов'язкової умови дотримання норм ефективності різних механізмів і підсистем розвитку суспільства.

Висновки. Соціальна політика - багатогранний процес, структурно і функціонально складне явище. Національні моделі соціальної політики формувалися в сучасних розвинених країнах протягом століть, їх особливості визначаються цільовою спрямованістю, особливістю правового, економічного та політичного простору, в якому вона існує, а також історико-культурними традиціями, притаманними саме даній території, даному народу, його звичаям і традиціям. Проведений у статті аналіз виявив, що, незважаючи на різноманітність досліджень моделей соціальної політики, у науковій літературі недостатньо застосовуються принципи системної парадигми для оцінки цілісної сформованості національної соціальної політики, її властивостей як системи виконання соціальних функцій держави і суспільства.

Функціональний аналіз моделі соціальної політики передбачає з'ясування важливості соціальних явищ для суспільства й особи, виявлення функціональних залежностей між основними складовими такої політики, її впливу на всі аспекти суспільного життя. Дослідження окремої моделі соціальної політики повинно давати уявлення про теоретичну конструкцію, схему та структуру реальних економічних і соціальних зв'язків, реалізація яких відбувається на основі системи поглядів й основного задуму, закладених у концептуальному підході, шляхом визначення та використання відповідних інститутів та інструментів. Отже, побудова моделі означає створення з понять, які описують соціальний простір, певної теоретичної конструкції, замкненої на конкретній основній функції - забезпеченні стабільності і стійкості розвитку суспільства.

Проблема розробки теоретичної концепції, моделі та механізму реалізації вітчизняної соціальної політики стає більш актуальною та нагальною. Нам необхідно послідовно, крок за кроком, враховуючи загальні закономірності соціально-економічного розвитку, вивчаючи досвід провідних країн світу, набутий ними в процесі створення власної соціальної політики, специфічних механізмів забезпечення соціальної безпеки суспільства, нової якості людських ресурсів тощо, формувати власну модель управління соціальною сферою.

Подальші наукові дослідження повинні стосуватися обґрунтування загальних принципів побудови національної моделі соціальної політики, особливостей її формування в Україні. Крім цього, постійне поглиблення досліджень закономірностей функціонування окремих елементів соціальної політики, її підсистем, механізмів їх взаємовпливів і взаємозалежностей системи забезпечує позитивний характер таких досліджень, створює умови для розробки цілісної концепції соціального розвитку України, достовірності наукових прогнозів цього розвитку.

Список використаних джерел

1. Социальная политика : учеб. для студ. и слушателей вузов экон. и неэкон. спец. / [А. Н. Аверин, А. М. Бабич, Л. И. Берестова и др.] ; под ред. Н. А. Волгина. - [4-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Экзамен, 2008. - 943 с.
2. Бех В. П. Социальный организм: философско-методологический анализ / В. П. Бех. - Запорожье : Тандем-У, 1998. - 186 с.
3. Колот А. Генезис соціальної політики від впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин / А. Колот // Україна: аспекти праці. - 2008. - № 1. - С. 3-11.
4. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко. - К. : Вид-во УАДУ, 1998. - 188 с.
5. Сочнева Е. Государственное управление социальной сферой / Е. Сочнева // Проблемы теории и практики управления. - 2008. - № 10. - С. 28-32.
6. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism / G. Esping-Andersen. - Princeton (N.J.) : Princeton univ. Press, 1994. - 248 p.

7. *Schmognerova B.* The European Social Model: Reconstruction or Destruction?: A View from a Newcomer / B. Schmognerova. - Bonn : Friedrich Ebert Foundation, 2005. - 166 p.

8. *Titmuss R. M.* Social Policy: An Introduction / R. M. Titmuss. - London : Unwin Hyman, 1974. - 147 p.

Володимир Мороз,

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри педагогіки і психології

управління соціальними системами

Національного технічного університету

"Харківський політехнічний інститут"

Порівняльний аналіз складових компонентів індексу розвитку людського потенціалу, визначених для України в 2009 році

У статті подано стислу характеристику динаміки змін складових компонентів індексу розвитку людського потенціалу, що були обраховані для України в період з 2004 по 2009 роки, та наведено їх порівняльний аналіз з відповідними показниками Польщі та Російської Федерації.

Ключові слова: індекс розвитку людського потенціалу, Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй, рівень освіти, прогнозування тривалості життя, ВВП на душу населення, рейтинг країн.

There is a short characteristic of changing dynamics of human development index components, which were recounted for Ukraine during the period between 2004 till 2009, was made in the article, and there was a comparative analysis made with relevant indicators for Poland and Russian Federation.

Key words: human development index, Development Program of the United Nations Organization, the level of education, forecasting of life expectancy, GDP per capita, countries' rank.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобальна концепція людського розвитку історично й логічно виникла на базі теорії людського капіталу та стала одним із найкращих досягнень людської цивілізації. На відміну від теорії людського капіталу, яка доводить економічну доцільність удосконалення людини саме як чинника виробництва, концепція людського розвитку виходить із первинної самоцінності розвитку людини, з того, що виробництво існує заради розвитку людей, а не люди - заради розвитку виробництва. Гуманітарна, філософська концепція людського розвитку ґрунтується на соціально-економічних показниках, а запропонований Програмою розвитку ООН (ПРООН) індекс людського розвитку визнаний у всьо-